

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Tomáše Lichovníka, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Pavla Rychetského o ústavní stížnosti stěžovatelů **I. F. H.** a **M. F.**, zastoupených JUDr. Pavlem Jelínkem, Ph.D., advokátem, sídlem Dražkovice 181, Pardubice, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudku Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165, za účasti **Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Trutnově**, jako účastníků řízení a 1) **nezletilého V. F.**, zastoupeného opatrovníkem město Trutnov, sídlem Slovanské náměstí 165, Trutnov, a 2) **H. H.** a 3) **K. H.**, zastoupených JUDr. Petrou Dorotíkovou, advokátkou, sídlem Krakonošovo náměstí 133, Trutnov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudkem Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165 byla porušena základní práva stěžovatelů na soudní ochranu a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. ledna 2020 č. j. 25 Co 313/2019-264 a rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 11. července 2019 č. j. 0 P 51/2019-165 se ruší.

Odůvodnění:

I.

Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 14. 4. 2020, stěžovatelé navrhli zrušení v záhlaví specifikovaných rozsudků Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) a Okresního soudu v Trutnově (dále jen „okresní soud“) z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé jsou rodiči vedlejšího účastníka 1), jehož prarodiči jsou vedlejší účastníci 2) a 3). Vedlejší účastníci 2) a 3) (dále také „prarodiče“) podali dne 20. 2. 2019 k okresnímu soudu návrh na úpravu styku s vedlejším účastníkem 1), současně podali návrh na nařízení předběžného opatření. Prarodiče navrhli upravit styk s nezletilým každý týden od úterý 9 hodin do čtvrtku 19 hodin, po seznámení s jeho nástupem do mateřské školy návrh upravili na styk každý týden ve čtvrtek od 9 do 18 hodin a každý druhý či třetí týden od pátku 12 hodin do neděle 18 hodin. Prarodiče v návrhu uvedli, že se svým vnukem byli ve velmi častém kontaktu od jeho narození, od dvou měsíců věku jej měli každý víkend od pátku do neděle a od května roku 2018 vždy od úterý do čtvrtka, neboť jeho matka (stěžovatelka) při rodičovské dovolené pracovala. Stěžovatelé jsou rozvedení a stěžovatel pracuje v Německu, přičemž kontakt se synem mu prarodiče umožnili, pokud stěžovatel přijel do České republiky zrovna v době, kdy bylo dítě u nich. Dne 31. 1. 2019 si dítě od stěžovatelky přebírali a shledali na něm známky bití, což si vyfotili a přivolali lékařku. Když telefonovali stěžovatelce, sdělila jim, že z toho dělají vědu, že syn neposlouchal a dostal vařečkou. Podle stěžovatelky prarodiče svého vnuka moc rozmazlují. Poté stěžovatelka prarodičům sdělila, že si nepřeje, aby se s dítětem dále stýkali. Stěžovatelka začala užívat služby paní na hlídání a přestala prarodičům brát telefon.

3. Okresní soud usnesením ze dne 25. 2. 2019 č. j. 12 P 51/2019-45 ve znění usnesení krajského soudu ze dne 27. 3. 2019 č. j. 25 Co 94/2019-89 předběžně upravil styk tak, že jsou prarodiče oprávněni stýkat se s nezletilým každý týden v roce ve čtvrtek od 9 do 17 hodin. Prarodiče doručili postupně okresnímu soudu sedm návrhů na výkon tohoto rozhodnutí, neboť stěžovatelka jim nezletilého ke styku nepředávala.

4. Okresní soud poté rozhodl meritorně napadeným rozsudkem tak, že prarodiče jsou oprávněni stýkat se s nezletilým každé úterý od 15 do 18 hodin a každý třetí týden v měsíci od pátku 15 hodin do neděle 17 hodin, přičemž si ho vyzvednou ve školském zařízení, který nezletilý bude navštěvovat a po ukončení styku ho předají matce v jejím bydlišti (výrok I). Dále okresní soud uložil stěžovatelce a prarodičům povinnost účastnit se rodinné terapie v zařízení Riaps Trutnov (výrok II) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III). Okresní soud uvedl, že z provedených důkazů mj. vyplynulo, že prarodiče s vedlejším účastníkem 1) udržovali kontakt minimálně od dvou měsíců jeho věku a nejméně od května roku 2018 jej hlídali intenzivně (i přes noc) ve svém bydlišti, v bytě prarodičů měl nezletilý vytvořeno potřebné zázemí. Z lékařských zpráv bylo zjištěno, že ošetřující lékařka nezletilého nemá k péči stěžovatelky o dítě připomínky, ze zprávy dorostového psychiatra, kterého stěžovatelka navštívila s tím, že se syn v noci probouzí s pláčem, bylo zjištěno, že nezletilý je veselý a spokojený chlapec, který navazuje bez potíží kontakt, je bez zjevné

úzkosti. Z listinných důkazů vyplynulo, že stěžovatelka oznámila na obvodním oddělení Policie České republiky dne 6. 3. 2019, že ji vedlejší účastník 3) ve dnech 26. 9. 2018 a 8. 1. 2019 několikrát udeřil do obličeje a společně s vedlejší účastnicí 2) stěžovatelce vulgárně nadávali. Věc byla postoupena Městskému úřadu Trutnov k dalšímu opatření. Okresní soud dále uvedl, že pro zdravý a harmonický vývoj dítěte je důležité, aby vyrůstalo nejen s rodiči, ale pěstovalo i širší příbuzenské vztahy, nejsou-li shledány závažné překážky. Okresní soud shledal, že nezletilý má k prarodičům vytvořen silný citový vztah, neboť s nimi udržoval intenzivní kontakt od útlého věku a prarodiče se podíleli podstatným způsobem na jeho péči, výchově a rozvoji do doby, než jim stěžovatelka začala ve styku bránit. Je v zájmu nezletilého, aby s prarodiči udržoval styk i nadále, a to pravidelně a v rozsahu poskytujícím dostatečný prostor pro společné trávení času, při kterém mu prarodiče mohou předávat své životní zkušenosti, poznání a mohou jej sytit pozitivními emocemi. Nezletilý může prarodičům dávat radost svou bezprostředností, důvěrou a učenlivostí. Omezením kontaktů s prarodiči by mohlo dojít k poškození psychického vývoje dítěte, neboť z videozáznamu předloženého soudu prarodiči je evidentní, že prarodiče v životě dítěte hráli velkou roli a pouto vytvořené mezi nimi je velmi silné. Jelikož do podání návrhu docházelo ke styku prarodičů s nezletilým v intenzivním rozsahu každý týden včetně přespání, neshledal okresní soud důvod pro omezení styku na tříhodinovou návštěvu jednou za 14 dnů tak, jak navrhovala stěžovatelka. Okresní soud při určení rozsahu styku vzal do úvahy změnu způsobenou nástupem dítěte do mateřské školy a zohlednil avizovaný zájem druhých prarodičů dítěte o styk. V zájmu nezletilého uložil okresní soud stěžovatelce a jejím rodičům povinnost podstoupit rodinnou terapii, která by zlepšila jejich vzájemnou komunikaci a vztahy tak, aby všichni mohli být pro dítě vzorem a příkladem. Okresní soud se ztotožňuje s názorem stěžovatelů, že jsou to rodiče, kdo má primární právo na výchovu dítěte. Odmítá však záměr stěžovatelky vyvolat dojem, že toto řízení je zasahováním do rodičovských práv ze strany prarodičů a jejich snaha odebrat jí dítě. Okresní soud toto řízení chápe jako snahu prarodičů domoci se svých práv, která korespondují se zájmem dítěte.

5. K odvolání stěžovatelů i vedlejších účastníků 2) a 3) krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu ve výroku I. tak, že vedlejší účastníci 2) a 3) jsou oprávněni stýkat se s vedlejším účastníkem 1) každý třetí týden v roce od pátku 15 hodin do neděle 17 hodin, přičemž tato úprava neplatí v době od 23. 12. do 1. 1. a v době od 1. 7. do 31. 8., kdy po tuto dobu jsou vedlejší účastníci 2) a 3) oprávněni stýkat se s vedlejším účastníkem 1) od 27. 12. v 9 hodin do 28. 12. v 17 hodin a třetí týden v červenci od pondělí 9 hodin do neděle 7 hodin (výrok I). Dále krajský soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II). Stěžovatelé ve svých odvoláních v podstatě shodně uvedli, že respektují právo prarodičů na styk s vnukem, avšak nesouhlasí s rozsahem, v jakém byl určen. Takový rozsah je na úkor rodičů (zejména stěžovatele jakožto otce dítěte, který bude muset ze svých práv styku s dítětem ustupovat, a prarodiče dítěte jsou vůči němu zvýhodněni). Okresním soudem stanovený rozsah styku dítěte s prarodiči neodpovídá rodinné situaci, věku dítěte a nerespektuje, že otec dítěte žije a pracuje v Německu. Mezi stěžovateli jakožto matkou a otcem dítěte jsou dobré vztahy a jsou schopni se na styku s dítětem domluvit podle aktuálních potřeb. Právo otce na styk s dítětem je silnější než právo prarodičů. Stejně tak bude omezena možnost vedlejšího účastníka 1) trávit čas se svým polorodým bratrem, který se narodil po vyhlášení rozsudku okresního soudu. Oba stěžovatelé navrhli, aby prarodiče měli právo se stýkat s nezletilým každou poslední nedělí v měsíci, stěžovatelka doplnila výjimku pro vánoční a novoroční svátky a narozeninový den dítěte. Oproti tomu prarodiče podali odvolání proti rozsudku

okresního soudu z důvodu jim stanoveného styku každé úterý od 15 do 18 hodin, neboť za příhodnější, vzhledem ke vzdálenosti jejich bydliště od současného bydliště dítěte, považovali celodenní styk každé úterý od 9 do 18 hodin. Krajský soud shledal, že řízení o styku prarodiče s vnoučetem je řízením nepopíratelně se dotýkajícím naplnění nejlepších zájmů dítěte. Prarodiče jsou nejvýznamnějšími příbuznými v rámci širší rodiny a odepření práva na styk dítěte s prarodiči je vážným zásahem do oprávnění dítěte i prarodičů a lze k němu jako ke krajnímu řešení přistoupit pouze za situace, že by realizovaný styk dítěti prokazatelně škodil nebo jej jiným způsobem ohrožoval na zdraví, životě či řádném vývoji. Krajský soud v tomto případě neshledal žádný důvod pro odepření práva vedlejších účastníků 2) a 3) na styk s jejich vnoučetem. Stěžovatelka se rozhodla „odstříhnout“ od svých rodičů z vlastních důvodů, avšak z těchto vlastních důvodů to učinila i pro svého syna, což nelze akceptovat. Vedlejší účastník 1) má právo na udržování od jeho narození vybudovaného styku s prarodiči z matčiny strany, a to nelze ohrožovat, narušovat či mu jej zcela odpírat a zakazovat. V řízení přitom nevyplynul žádný důvod, proč by mělo být právo prarodičů podstatně omezeno tak, aby styk nebyl s přespáním nezletilého u nich. Je zřejmý pozitivní citový vztah mezi navrhovatelem a nezletilým a je v jeho zájmu, aby tento byl posilován i do budoucna, čemuž by úprava styku navrhovaná rodiči jistě sloužit nemohla. Přesto krajský soud nemohl vyhovět vedlejším účastníkům 2) a 3) co do jimi navrhované širšího styku, jelikož musel vzít v úvahu právo otce pracujícího v cizině, jehož rozsah styku se synem musí být zvažován v širším smyslu, a dále musel zohlednit zájem dítěte na budování sourozeneckého vztahu s jeho nově narozeným polorodým bratrem. V této souvislosti nemohl krajský soud odhlédnout od skutečnosti, že druh stěžovatelky má ve střídavé péči dceru a nezletilý navštěvuje nově mateřskou školu. Všechny tyto okolnosti vedly krajský soud k závěru, že úprava styku prarodičů s nezletilým v průběhu pracovních dnů není v jeho zájmu a popsáním okolnostem odpovídá styk navrhovatelů s vnukem každý třetí týden v roce od pátku do neděle, dva dny ve vánočním čase a celotýdenní styk v třetím týdnu měsíce července. Nebylo přitom možné vyhovět značně nestandardnímu dílčímu návrhu rodičů, aby z realizace styku byl vyňat narozeninový den nezletilého, a to z důvodu požadavku na zachování formální vykonatelnosti soudního rozhodnutí, tj. pro problémy se stylistickým vyjádřením takové úpravy a k tomu nezbytně nutně nabídnuté náhrady za nerealizaci styku.

II.

Argumentace stěžovatelů

6. V ústavní stížnosti stěžovatelé namítli, že jsou to primárně rodiče, kdo má právo na výchovu svého dítěte a mají přednostní právo na péči o něj. Nezpochybují, že jejich syn má právo stýkat se i s širší rodinou včetně prarodičů, avšak v jiném než v tomto řízení stanoveném rozsahu. Oba navrhli v řízení upravit styk prarodičů s jejich synem přiměřeným způsobem, avšak stanovený rozsah styku není přiměřeným kontaktem v zájmu dítěte, jelikož neúměrně zasahuje do práv stěžovatelů i dítěte.

7. Obecné soudy nezohlednily, že stěžovatelé společně nežijí a nezletilý byl na základě dohody stěžovatelů svěřen do výlučné péče stěžovatelky. Stěžovatel žije v zahraničí a jeho kontakt se synem se přizpůsobuje jeho pracovním možnostem. Přesto stěžovatelé dbají zachování širokého kontaktu s otcem. Pro určení rozsahu styku s prarodiči je třeba vycházet ze skutečnosti, že péče o nezletilého je již dělena mezi stěžovatele jako rodiče. Styk nastavený obecnými soudy však znamená, že v každém druhém měsíci stráví nezletilý dva víkendy u prarodičů a na rodiče pak v těchto měsících připadají pouze dva

víkendy, o které se musí podělit. Pokud by se vycházelo ze standardního režimu styku nastavovaného pro rodiče, což jsou dva víkendy v měsíci, pak by v dotčených měsících nemohla stěžovatelka se synem trávit žádný víkend, neboť by byl dva víkendy s prarodiči a dva víkendy se stěžovatelem jakožto otcem, na což má otec právo. V jiném případě by stěžovatel umožnil stěžovatelce trávit jeden víkend se synem, v takovém případě jsou omezeni oba rodiče na úkor prarodičů. Stěžovatelé připomínají, že být spolu je pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i v případě, kdy se vztah rodičů rozpadl (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 6. 2004 ve věci Voleský proti České republice, stížnost č. 63627/00). Stěžovatelé mají právo i zájem být s nezletilým nejen v průběhu pracovního týdne, ale též trávit s ním víkendy, které jsou důležité pro utváření společných zážitků.

8. Obecné soudy daly pravomoc prarodičům zásadním způsobem zasahovat do péče o nezletilého a dle chování prarodičů lze usuzovat, že si to takto prarodiče i vykládají. Stěžovatelé mezi sebou dokáží velmi dobře komunikovat ohledně nastavení výchovných režimů pro nezletilého, to se však nedá říci o prarodičích. Stěžovatelka má s prarodiči vyhrocený vztah a komunikace mezi nimi je problematická, nadto prarodiče stěžovatelku i fyzicky napadli. Prarodiče vůči nezletilému uplatňují své výchovné postupy a názory, které se neslučují s výchovou stěžovatelů. Tímto dochází k poškozování zájmů nezletilého a zároveň k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelů, kteří jsou v důsledku rozsahu styku dítěte s prarodiči omezeni v právu rozhodovat o výchově svého dítěte. Styk s prarodiči je přitom nastaven v širší běžně odpovídající rozsahu stanovovaného u rodičů, kteří nemají dítě v péči.

9. Rozsah styku s prarodiči neodpovídá ani věku nezletilého. V útlém věku jsou děti často závislé na jedné pečující osobě a v případě nepřítomnosti této osoby trpí separační úzkostí. Soudy nezkoumaly nejlepší zájem dítěte, když nezohlednily názory odborníků, kteří se v dané věci vyjadřovali a nezadali ani znalecký posudek, aby bylo ověřeno, že široký kontakt prarodičů s nezletilým nebude v rozporu s jeho zájmy. Obecné soudy bez relevantních podkladů uvěřily prarodičům jejich tvrzení, že nezletilého hlídali od narození i přes noc, a nechaly bez povšimnutí tvrzení stěžovatelky, že tato tvrzení nejsou pravdivá a že začali nezletilého hlídat asi dva měsíce před podáním návrhu. Nebyla tak zjištěna existence citové vazby nezletilého k prarodičům, která je pro určení rozsahu styku nezbytná. Citový vztah nezletilého k prarodičům nelze postavit na jednom videu, které prarodiče v řízení předložili, bez dalšího podrobného zkoumání. Stejně tak bez relevantních podkladů obecné soudy shledaly, že dítě takto útlého věku (tj. dva roky) je schopno odloučení od své matky přes noc bez problému zvládnout. Dopady na psychické zdraví nezletilého při nastavení takto širokého kontaktu s prarodiči nebyly obecnými soudy vůbec zjišťovány. V takto útlém věku nebývá často nastavován styk přes noc ani s druhým rodičem, natož s prarodiči.

III.

Řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u obvodního soudu pod sp. zn. 0 P 51/2019 a současně vyzval okresní soud, krajský soud a vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

11. Okresní soud ve svém vyjádření ze dne 28. 4. 2020 uvedl, že tvrzení stěžovatelů, že každý druhý měsíc v roce mohou být s nezletilým pouze dva víkendy, je zavádějící.

V roce 2020 tato situace nastane pouze v září a v roce 2021 v březnu. Náhled na rozdílné výchovné postupy a styly může být různý a odvíjí se právě od vztahu v rodině. Pokud jsou vztahy v rodině dobré, má se za to, že prarodiče odlišným výchovným přístupem obohacují, jsou-li však vztahy mezi rodiči a prarodiči vyhrocené, je výchova prarodičů interpretována tak, že prarodiče svým přístupem narušují výchovu rodičů. Poukazování na separační úzkost dítěte je také zavádějícím, neboť ta je typická pro období od 7. do 18. měsíce věku dítěte, tudíž nezletilý, kterému jsou tři roky a již začal chodit do mateřské školy, má toto období již za sebou. V období obvyklém pro separační úzkost byl přitom hlídán chůvami a prarodiči, jak je prokázáno videonahrávkami. Z videonahrávek bylo také zjištěno, že nezletilý vykazoval vůči prarodičům pozitivní vazby, právě jejich přerušením mohl být psychicky poškozen. Při rozpadu rodiny nezřídka dochází ke střetu zájmů jednotlivých osob, v tomto případě mohlo dojít ke střetu zájmu nezletilého se zájmy jeho rodičů. Okresní soud shledal, že v nejlepším zájmu dítěte je udržovat kontakt s prarodiči, zatímco stěžovatelé se tímto rozhodnutím cítí být dotčeni na svých právech.

12. Krajský soud ve svém vyjádření ze dne 15. 5. 2020 odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

13. Vedlejšímu účastníku 1) byl usnesením Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. I. ÚS 1081/20 (všechna zde uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) ustanoven opatrovník město Trutnov, který ve svém vyjádření ze dne 8. 6. 2020 uvedl, že stěžovatelka v průběhu řízení před obecnými soudy dávala jednoznačně najevo negativní postoj ke styku vedlejších účastníků 2) a 3) s nezletilým a kontakt neumožňovala ani na základě předběžného opatření, respektive začala jej umožňovat až poté, co jí začaly být ukládány pořádkové pokuty. Kontakt prarodičů s dítětem každý třetí víkend v měsíci nijak nepřiměřeně neomezuje práva rodičů být se svým dítětem. Stěžovatelé se na styku dříve vždy dohodli, přesto stěžovatelka opatrovníku sdělila svůj záměr nechat styk stěžovatele s nezletilým upravit soudně a tohoto poté využít pro dosažení omezení styku nezletilého s prarodiči. Pokud jde o rozdílné výchovné přístupy, určité odchylky ve výchovném stylu mohou být dané zcela přirozeným rozdílem v rolích rodičů a prarodičů. Prarodiče mohou být užiteční při rozvoji osobnosti dítěte, i když nemají zcela shodný styl výchovy jako rodiče. Podstatné je, aby nedocházelo k negativnímu ovlivňování dítěte jedním členem rodiny proti druhému. Krajský soud podle opatrovníka rozhodl v souladu se zájmy nezletilého.

14. Vedlejší účastníci 2) a 3) se vyjádřili k ústavní stížnosti prostřednictvím advokátky a uvedli, že stěžovatelé v ústavní stížnosti neuvedli důvod vzniku celé kauzy, kterým bylo, že stěžovatelka v počátku života nezletilého často pracovala a trávila čas s přítelem, protože jim vnuka předávala i na celé víkendy, poté i od úterý do čtvrtka. Tím si vytvořili s vnukem velmi silnou citovou vazbu a velmi je zasáhlo, když na něm spatřili známky fyzického trestání. Z tohoto vznikl mezi nimi a stěžovatelkou konflikt, stěžovatelka se urazila a za trest jim přestala nezletilého dávat a přerušila s nimi veškeré kontakty. Před soudem stěžovatelka začala tvrdit, že nezletilého tak často nehlídali, prokázán byl však opak. Vedlejší účastníci mají za to, že víkendovým stykem jednou za tři týdny nijak nezasahují do výchovy nezletilého. Vnuk je u nich spokojený, chce zůstat ještě déle než jen na víkend a nechce se vracet ke stěžovatelce. Nezletilý má právo se stýkat se svojí širší rodinou, taktéž vedlejší účastníci mají právo se stýkat se svým vnukem. Rozsah styku byl obecnými soudy nastaven adekvátně. Vedlejší účastníci mají zájem na urovnání vztahů se stěžovatelkou, ona však tento zájem nemá.

15. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků stěžovatelům k replice. Stěžovatelé podáním ze dne 13. 7. 2020 zopakovali, že rozsah styku určený obecnými soudy zvýhodňuje prarodiče na úkor rodičů nezletilého. Stěžovatelé poukázali na to, že okresní soud nesprávně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vypočetl počet víkendů v roce, které vedlejší účastníci 2) a 3) stráví s nezletilým, dva víkendy v měsíci případnou prarodičům v pěti měsících roku 2020. Stěžovatel by rád se svým synem trávil dva víkendy v měsíci a dva dny v týdnu za měsíc, dva dny o svátcích a polovinu letních prázdnin, na čemž je schopen se dohodnout se stěžovatelkou, avšak pokud styk v takovém rozsahu stěžovatelka stěžovateli poskytne, nebude stěžovatelka se svým synem trávit v některých měsících víkendy vůbec, v některých pouze jeden víkend. Dále stěžovatelé poukázali na to, že nezletilý k prarodičům jezdit nechce a po návratu hovoří vulgárně a je zmaten. Stěžovatel sdělil, že chce nezletilého vídat častěji a vnést do jejich kontaktu pravidelnost, což však kvůli napadeným rozhodnutím není možné. Je nepřipustné, aby prarodiče měli styk s nezletilým širší, než má on jako otec.

16. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobami k tomu oprávněnými, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V.

Vlastní posouzení

18. Po seznámení se s napadenými rozhodnutími a vyžádaným spisovým materiálem, Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

A) Právní východiska

19. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně uvedl, že ve vztahu k soudním rozhodnutím v rodinných věcech přistupuje velmi rezervovaně. Tato zdrženlivost plyne i z toho, že ve věcech upravených v druhé části občanského zákoníku není proti rozhodnutí odvolacího soudu přípustné dovolání jako mimořádný opravný prostředek (nejedná-li se o manželské majetkové právo). Celkový prostor pro kasační zásah Ústavního soudu je tak velmi zúžen, v důsledku čehož se jeho přezkumná pravomoc koncentruje pouze na posouzení toho, zda v případě napadeného rozhodnutí nejde o extrémní rozhodnutí, které by bylo založeno na libovůli, respektive které by jinak negovalo právo účastníka řízení na spravedlivý proces. V nyní posuzovaném řízení se tak přezkum Ústavního soudu soustředí zejména na posouzení, zda byly za účelem zjištění potřebných kritérií, jak budou dále vyložena, včetně nejlepšího zájmu dítěte, shromážděny veškeré potřebné důkazy s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné

účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením občanského soudního řádu, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna (srov. usnesení ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/14, nález ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 či nález ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 3001/20). Vykazují-li rozhodnutí obecných soudů uvedené nedostatky, budou zpravidla představovat nepřipustný zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a ve spojení s tím do práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny (srov. nález sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. 3. 2020).

20. V posuzované věci přitom není spor o existenci samotného práva vedlejších účastníků 2) a 3) stýkat se s nezletilým. Takové právo, které náleží jak vedlejším účastníkům 2) a 3), tak i nezletilému, je zakotveno nejen v § 927 občanského zákoníku, ale vyplývá i z mezinárodních úmluv, kterými je Česká republika vázána, konkrétně zejména z čl. 5 Úmluvy o styku s dětmi vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s. (dále jen „Úmluva o styku s dětmi“), a podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva také spadá pod čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2000 ve věci Scozzari a Giunta proti Itálii, stížnosti č. 39221/98 a 41963/98 a ze dne 20. 1. 2015 ve věci Manuello a Nevi proti Itálii, stížnost č. 107/10).

21. Nejde o samotnou existenci práva prarodičů na styk s jejich vnoučetem, jelikož obecné soudy shledaly naplnění požadavků podle § 927 občanského zákoníku a samotná existence práva na styk není ani rozporována stěžovateli či jinými účastníky tohoto řízení, ale jde o určení rozsahu takového styku. Rozsah styku dalších příbuzných s dítětem, respektive kritéria, kterými by se obecné soudy měly při jeho stanovení řídit, nejsou v právním řádu explicitně stanovena. Určitá kritéria ovšem vyvodit lze jednak z judikatury a také z komentářové literatury.

22. Jak již Ústavní soud opakovaně potvrdil, základním kritériem (a to nejen při stanovení rozsahu styku, ale i při zjišťování, zda vůbec je dáno právo na styk) je nejlepší zájem dítěte (srov. např. usnesení ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2465/16 nebo usnesení ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. I. ÚS 1901/16). To potvrzuje také komentář k občanskému zákoníku [Hrušáková, Milana a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1063.] i důvodová zpráva Rady Evropy k Úmluvě o styku s dětmi (samotný čl. 5 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi ostatně nejlepší zájem dítěte určuje jako podmínku stanovení styku dítěte s dalšími příbuznými). V právě uvedené důvodové zprávě k Úmluvě o styku s dětmi (Rada Evropy. Explanatory Report to the Convention on Contact concerning Children. Štrasburk, 2003, s. 12) se však také uvádí, že pokud styk s širším příbuzenstvem vede k rodinnému napětí (*family friction*), nemusí být již styk v nejlepším zájmu dítěte, což ostatně potvrdil i Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti (srov. usnesení ze dne 27. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 2750/07 a usnesení ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 3694/14).

23. Výše uvedený komentář k § 927 občanského zákoníku stran rozsahu styku sice pojednává o konkurenci styku matrikového a biologického rodiče, tam uvedený závěr je ovšem tím spíše třeba aplikovat na konkurenci styku rodiče a prarodiče, neboť prarodič se stejně jako biologický rodič, který není matrikovým rodičem, na rodičovské odpovědnosti nepodílí. V komentáři se uvádí, že při konkurenci styků by měl být jako rozsáhlejší styk stanoven styk s matrikovým rodičem, jelikož „*matrikový otec styk s dítětem vykonává jako část rodičovské odpovědnosti se všemi povinnostmi i právy,*

zatímco biologický otec se prostřednictvím styku podílí pouze na osobní péči o dítě“. Obdobně konstatuje důvodová zpráva k Úmluvě o styku s dětmi, která uvádí, že právo na styk svědčící dalším příbuzným dítěte není na stejné úrovni jako právo na styk rodičů, a dále že při stanovení styku příbuzných s dítětem by měly být za normálních okolností také brány v úvahu názory rodičů.

24. S výše uvedeným se Ústavní soud plně ztotožňuje a shrnuje, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými podle § 927 občanského zákoníku je třeba pečlivě zvažovat nejlepší zájem dítěte, který může být oslaben mimo jiné i z důvodu existence napětí, konfliktů či vyhrocených vztahů mezi rodiči dítěte a příbuznými, o jejichž styku s dítětem je rozhodováno. Je také logické, že při stanovení rozsahu styku dítěte s dalšími příbuznými je nezbytné v rámci hodnocení nejlepšího zájmu dítěte brát v úvahu také jeho vztahy se všemi dalšími příbuznými, tedy nejen těmi, kteří mohou o soudní stanovení styku v konkrétním případě usilovat, tím spíše pokud jde o další nezletilé sourozence, u nichž je taková procesní možnost značně ztížena. Dále je třeba vzít v úvahu, že rozsah styku dalších příbuzných s dítětem nemůže být rozsáhlejší či postaven na roveň styku rodičů s dítětem, a to zejména pokud si to rodiče nepřejí, neboť jejich stanovisko za normálních okolností je třeba zohlednit. Jsou to totiž právě rodiče, kdo vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, odpovídají za vývoj a výchovu dítěte a právě právo rodiče (nikoli prarodiče či jiného příbuzného, pokud není takové osobě do péče svěřeno) pečovat o dítě a jeho vychovávat je ústavně chráněno (čl. 32 odst. 4 Listiny).

B) Aplikace na nyní posuzovanou věc

25. Obecné soudy v napadených rozhodnutích nedostály výše popsaným právním východiskům a tato rozhodnutí vykazují prvky libovůle. Za nejzávažnější pochybení lze označit to, že při určení rozsahu styku vyšel okresní soud i krajský soud z kritérií běžně aplikovaných pro rozhodování o styku rodičů, nikoli ze specifických kritérií aplikovatelných pro další příbuzné osoby, jak jsou popsána výše. Jak bylo vysvětleno, prarodičům za normálních okolností (tj. pokud pro to nejsou dány závažné specifické důvody, není omezena rodičovská odpovědnost některého z rodičů apod.) nesvědčí právo styku ve stejném rozsahu jako kterémukoli z rodičů. Přesto obecné soudy určily styk v rozsahu, který v běžné praxi opatrovnických soudů odpovídá rozsahu stanovenému rodiči, který nemá dítě v péči a fakticky v této věci odpovídá rozsahu styku stěžovatele (otce) s nezletilým, který – byť takto není úprava stanovena soudně – se s nezletilým nemůže vídat častěji než vedlejší účastníci 2) a 3). Pokud jde o „víkendový styk“, ten byl fakticky určen ve stejném poměru stěžovatelce, stěžovateli i prarodičům, a to proti vůli stěžovatelů jako rodičů dítěte. Takové uspořádání výše popsaným kritériím neodpovídá. Je třeba zdůraznit, že pokud by rodiče s takovým uspořádáním souhlasili, bylo by zcela v pořádku, že mají kontakt s nezletilým ve stejném poměru. Absence souhlasu rodičů s rozsahem styku nezletilého s prarodiči v tak širokém rozsahu – odpovídajícím rozsahu styku s rodiči – zde však nemůže být bez dalšího nahrazena rozhodnutím soudu, jelikož jedním ze základních východisek pro stanovení rozsahu styku podle § 927 občanského zákoníku je, že tento má být užší než styk rodičů, pokud pro jiné rozhodnutí neexistují mimořádně důležité důvody, které v této věci shledat nelze.

26. Obecné soudy také nesprávně hodnotily samotný nejlepší zájem dítěte. Nevzaly v úvahu právě tu skutečnost, že mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky 2) a 3) jsou napjaté až vyhrocené vztahy, které podle nastíněných výkladových pravidel hovoří v neprospěch styku s dotčenými příbuznými, neboť je zjevné, že vzniklé napětí v rodině v nejlepším zájmu dítěte není. I pokud obecné soudy vyhodnotí, že je dispute mezi

rodičem a prarodičem vinou rodiče, toto nemůže být důvodem pro určení rozsáhlého styku dítěte s prarodičem. Je to stále rodič, kdo má dítě v péči a primárně jemu svědčí právo určení rozsahu styku s dalším příbuzenstvem. Pokud tedy obecné soudy uvedly, že v řízení nevyplýnul žádný důvod, proč by mělo být právo prarodičů podstatně omezeno (např. tak, aby styk prarodičů s nezletilým nebyl s přespáním nezletilého u nich), dopustily se nesprávného hodnocení ve věci učiněných skutkových zjištění a ve výsledku nesprávného a neúplného hodnocení nejlepšího zájmu nezletilého.

27. K právě uvedenému je třeba doplnit, že obecné soudy sice uvedly, že při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte vzaly v úvahu i to, že nezletilý má též zájem na budování rodinných vztahů s dalšími příbuznými – zejména se svým (v průběhu řízení narozeným) polorodým bratrem, tomuto však nijak nepřizpůsobily rozsah styku s vedlejšími účastníky 2) a 3). Při znalosti toho, že primární rodinou nezletilého je stěžovatel a stěžovatelka, partner stěžovatelky, jejich nově narozené společné dítě a také dítě, které má partner stěžovatelky ve střídavé péči, je zjevné, že trávení každého třetího víkendu v roce u vedlejších účastníků 2) a 3), kdy je nezletilému jakékoli trávení času s těmito dalšími příbuznými upřeno, bez dalšího nemůže vést k uspokojivému sladění rodinného uspořádání všech dotčených příbuzných. Krajský soud v napadeném rozhodnutí uvedl, že nejdůležitější dalšími příbuznými nezletilého (nad rámec rodičů) jsou právě prarodiče, a to patrně toliko prarodiče z matčiny strany. Takové tvrzení ovšem nemůže obstát a nemůže odůvodnit určení rozsahu styku prarodičů ve stejném poměru jako u rodičů (zejména otce nezletilého), když bylo zjištěno, že nezletilý má blízký vztah – a oprávněný zájem na jeho budování – s celou řadou dalších příbuzných osob jemu přinejmenším stejně blízkých jako prarodiče z matčiny strany. V tomto ohledu je rozhodnutí krajského soudu vnitřně rozporné a neodpovídající požadavkům spravedlivého procesu.

28. Ústavní soud shrnuje, že v nyní posuzované věci stanovený rozsah styku prarodičů s nezletilým vnukem, který byl určen na každý třetí víkend v měsíci a další dny o Vánocích a o letních prázdninách, neodpovídá kritériím, kterými je třeba se řídit při stanovení rozsahu styku podle § 927 občanského zákoníku. Zejména okresní soud a krajský soud nesprávně hodnotily nejlepší zájem nezletilého a určily styk prarodičů v rozsahu odpovídajícím styku rodičů, aniž by s takovým rozsahem styku rodiče souhlasili. Ústavní soud tímto neříká, jaký konkrétně má být rozsah určeného styku, ale podotýká, že ve světle nastíněných kritérií by obstál i takový rozsah styku navrhovaný rodiči, tj. jeden či dva dny v měsíci. Patří se také připomenout, že v této věci jsou naopak dány faktory hovořící ve prospěch menšího styku vyplývající z konfliktů mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky 2) a 3). Zejména když bylo prokázáno, že vedlejší účastníci stěžovatelku i fyzicky napadli, je nutno o to více zvažovat, zda je vhodné prohlubovat tuto rodinnou krizi nuceným stykem v široce stanoveném rozsahu.

29. Konečně považuje Ústavní soud za nutné poukázat na nesprávnou až nesmyslnou úvahu krajského soudu, že ze styku prarodičů nelze k návrhu rodičů vyjmout narozeninový den nezletilého pro složitost zejména jazykového vyjádření takové výjimky. Kromě toho, že se taková úprava jeví jako vhodná (tj. aby bylo zaručeno, že nezletilý bude na svoje narozeniny primárně se svými rodiči nebo alespoň s jedním z nich a bude na jejich rozhodnutí, zda se případné oslavy zúčastní i prarodiče), je samozřejmě možné ji ve výroku rozhodnutí jazykově vyjádřit. Ani tato část odůvodnění rozhodnutí krajského soudu proto neobstojí.

VI.
Závěr

30. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal, že okresní soud i krajský soud při stanovení rozsahu styku vedlejších účastníků 2) a 3) s nezletilým nesprávně vyhodnotily nejlepší zájem dítěte a jejich rozhodnutí jsou v popsáných ohledech vnitřně rozporná. Napadená rozhodnutí proto vykazují prvky libovůle a jsou nepřípustným zásahem do práv stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

31. Ústavní soud tak shledal ústavní stížnost stěžovatelů důvodnou a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí vyhověl (výrok I) a rozhodnutí zrušil (výrok II). Nyní bude úkolem okresního soudu, aby znovu rozhodoval o návrhu vedlejších účastníků 2) a 3) a při stanovení rozsahu styku vedlejších účastníků podle § 927 občanského zákoníku důsledně vyšel z kritérií popsáných v tomto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 30. srpna 2021

Tomáš Lichovník
předseda senátu